

ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΑ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821-1829

Ένα αρκετά ενδιαφέρον, αλλά ελάχιστα μελετημένο φυλλάδιο με τον τίτλο «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», που έχει εκδοθή στο Μόναχο στα 1846 και αναφέρεται στην επαναστατική και μετεπαναστατική περίοδο της ελληνικής ιστορίας (1821 κ.έ.), γραμμένο από τον φιλέλληνα Friedrich Thiersch, καθηγητή της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, περιέχει πολύτιμες πληροφορίες συμπληρωματικές του έργου του «De l'état actuel de la Grèce»¹. Στο φυλλάδιο αυτό, τυπωμένο με τους συνήθεις της εποχής γοτθικούς χαρακτήρες, ο Thiersch επιχειρεί ν' ανασκευάση όρισμένες επικρίσεις του πρίγκιπα Pückler Muskau, σχετικές με την δράση του στην Ελλάδα ιδίως κατά την περίοδο της Αναρχίας (1831-1833). Ο Thiersch, ενόσω ακόμη ζούσε ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας, είχε κατεβή στην Ελλάδα², για να μελετήσει τις ελληνικές αρχαιότητες, αλλά, φαίνεται, και για μία επίσημη αποστολή: επί τη προώψει της προσεχούς ύποψηφιότητας του πρίγκιπα Όθωνα στην Ελλάδα, για να συλλέξη τα στοιχεία εκείνα, που θά ήταν πολύτιμα για την διακυβέρνηση της χώρας από τον μελλοντικό ήγεμόνα³. Λίγο όμως μετά την άφιξή του στην Ελλάδα επακολούθησε η δολοφονία του Κα-

1. Friedrich Thiersch, De l'état actuel de la Grèce et des moyens d'arriver à sa restauration, τ. 1-2, Leipzig 1833.

2. Βλέπε τέσσερες επιστολές του Thiersch προς τον Ιωάννη Καποδίστρια πριν από την κάθοδό του στην Ελλάδα στο Καποδιστριακό Αρχείο, φάκελλος 342.

3. Και ο ίδιος ο Thiersch στο βιβλίο του «De l'état actuel de la Grèce» ισχυρίζεται ότι αποκλειστικός σκοπός του ταξιδιού του στην Ελλάδα ήταν η επίσημη επίσκεψη των αρχαίων μνημείων (ε.ά., τ. 1, σ. 307), αλλά η όλη του δράση μετά την δολοφονία του Καποδίστρια, οί κινήσεις του και οί συναντήσεις του με πολιτικά πρόσωπα, Έλληνες και ξένους, δείχνουν πολύ καθαρά ότι ο Thiersch είχε διπλωματική κυρίως αποστολή. Ο ίδιος διηγείται ότι ένα μήνα μετά την δολοφονία του Κυβερνήτη, στις 24 Οκτωβρίου 1831, ενώ βρισκόταν στην Όλυμπία, έλαβε επιστολή του Gropius, προξένου της Αυστρίας, ο οποίος τον καλούσε να συντελέση στην αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας στην Ελλάδα (Έμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτη, Ο Γεώργιος Χριστιανός Gropius και η δράσις αυτού εν Ελλάδι, Αθήναι 1947, σ. 57-58). Μολαταύτα ο Άγγλος αντιπρόεδρος Dawkins στην έκθεσή του της 11 Οκτωβρίου 1831 παρατηρεί ότι ο πραγματικός σκοπός του ταξιδιού του Thiersch είναι λόγοι επιστημονικοί (F.O., Public Records Office, 32/23 (a)/56-57).

ποδίστρια και ἡ χώρα μῆκε σὲ μία περίοδο πολιτικῆς ἀνωμαλίας. Τότε ἐκλέχθηκε μία τριμελῆς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, τὴν ὁποία δὲν ἀναγνώρισαν οἱ Μανιάτες, οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀκόμη κάτοικοι ὀρισμένων περιοχῶν, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ὡς συνταγματικοί¹. Σ' αὐτοὺς τελικὰ προσχωρεῖ καὶ ὁ Κωλέττης² καὶ ὕστερα ἀπὸ αἱματηρὲς συγκρούσεις στὸ Ἄργος³, οἱ συνταγματικοὶ ἀποχωροῦν στὴν Περαχώρα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀπειλοῦν νὰ εἰσβάλουν στὴν Πελοπόννησο⁴.

Στις ἀρχὲς τοῦ 1832 γίνεται γνωστὴ ἡ πρόκριση τοῦ Ὅθωνα ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας⁵ καὶ ὁ Thiersch, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ ἀνεπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς Βαυαρικῆς Αὐλῆς στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν ἀντιπρέσβων τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀναλαμβάνει νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων⁶, ἀλλὰ εἶναι καταφανῆς ἡ συμπάθειά του πρὸς τὸν Κωλέττη καὶ τοὺς συνταγματικοὺς τῆς Περαχώρας⁷. Ἡ ἀποστολὴ τελικὰ τοῦ Thiersch δὲν πετυχαίνει καὶ οἱ συνταγματικοὶ εἰσβάλλουν στὴν Πελοπόννησο καὶ καταλύουν τὸ καθεστῶς τοῦ Αὐγουστίνου⁸.

1. Κωνσταντίνου Ἀπ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ φιλικοῦ Γεωργίου Λασσάνη, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 136.

2. Γιὰ τὴν στάση τοῦ Κωλέττη βλ. στοῦ Κωνσταντίνου Ν. Ράδου, Ἐγγραφα καὶ Ἐπιστολαὶ Γεωργίου Βοϊνέσκου, Ἀθῆναι 1916, σ. 93.

3. Karl Mendelsohn-Bartholdy, Geschichte Griechenlands von der Eroberung Konstantinopels durch die Türken im Jahre 1453 bis auf unsere Tage, zweiter Teil, Leipzig 1874, σ. 318, ἑλληνικὴ μετάφραση Ἀγγέλου Βλάχου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. 2, Ἀθῆναι - Κωνσταντινούπολις 1873, σ. 450. Τὴν πιὸ ἀξιόπιστη ἴσως καὶ διεξοδικὴ ἀφήγησις τῶν αἱματηρῶν γεγονότων τοῦ Ἄργους μᾶς τὴν δίνει ὁ Γάλλος ἀντιπρέσβυς Rouen στὴν ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου ἔκθεσή του πρὸς τὸν ὑπουργὸ κῆμη Sebastiani (Ministère des Affaires Etrangères, Grèce, vol. 13, ff. 234-237).

4. Νικολάου Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθῆναι 1942, τ. 3, σ. 510-539.

5. Στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὅθωνα βλ. στοῦ Thiersch, De l'état actuel de la Grèce, τ. 1, σ. 307-326, Γεωργίου Λαῖου, Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὅθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπικύρωσις αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐν Προνοίᾳ ἔθνοςυνελεύσεως, ΔΙΕΕ, τ. 19 (1969), σ. 167.

6. Ὁ ἴδιος γράφει στὸ βιβλίον του ὅτι τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ τὴν ἀνέλαβε μόνος του, χωρὶς νὰ ἔχῃ εἰδικὴ ἀποστολὴ (Thiersch, Grèce, τ. 1, σ. 80).

7. Κ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια, σ. 40, Γενναίου Κολοκοτρώνη, Διάφορα Ἐγγραφα καὶ Ἐπιστολαὶ ἀφορῶντα τὰς κατὰ τὸ 1832 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰ. Καποδίστρια συμβάσας κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνωμαλίας καὶ ἀναρχίας, Ἀθῆναι 1855, σ. 11, ὅπου: «Οἱ ἐν Μεγάρους, ἐνισχυθέντες διὰ τῶν λιποτακτῶν καὶ ἄλλων ὀπλιτῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ διὰ τῶν παραινέσεων τοῦ Θερισίου, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Μέγαρο...», Ἀλεξάνδρου Παγκαβῆ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1894, τ. 1, σ. 320, 322.

8. Λεπτομερειακὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Thiersch στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Μάρ-

Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν τελευταίων μηνῶν τῆς παραμονῆς τοῦ Thiersch στὸ Ναύπλιο, μεταξύ Μαΐου-Αὐγούστου 1832, ὁπότε ἔχει ἐπιτάχυνθῆ ἡ διοικητικὴ παραλυσία καὶ ἡ διάλυση τῶν τακτικῶν καὶ ἄτακτων στρατευμάτων, παρουσιάζεται σ' αὐτὸν ἕνας νέος ὀνομαζόμενος Ἀστέριος Θεολογίδης ἀπὸ τὴν Μακεδονία, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε ὡς τότε ὡς ἀπλὸς στρατιώτης στὰ τακτικὰ στρατεύματα.

Ὁ Thiersch δὲν ἀναφέρει δυστυχῶς ἀπὸ ποιοῦ ἀκριβῶς μέρος τῆς Μακεδονίας καταγόταν ὁ νέος αὐτός. Ἄν λάβουμε ὅμως ὑπόψη ὅτι τὸ ὄνομα Ἀστέριος ἐπιχωριάζῃ στὴν περιοχὴ Θεσσαλονίκης καὶ γενικὰ στὴν Κεντρικὴ Μακεδονία, πρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι ὁ νέος αὐτός καταγόταν ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Ὁ Θεολογίδης εἶχε βρεθῆ ξένος καὶ ἀβοήθητος μέσα στὸ χάος τῆς πολιτικῆς ἀνωμαλίας καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ πλησιάσῃ τὸν ξένο φιλέλληνα μὲ τὴν πρόθεση ἀσφαλῶς νὰ μετεκπαιδευτῆ στὸ Μόναχο, ὅπου σπουδάζαν ἀρκετὲς δεκάδες Ἑλλήνων νέων. Τὰ πνευματικά του προσόντα ἦταν ἀξιοσημεῖωτα: εἶχε σπουδάσει στὰ αὐστριακὰ σχολεῖα τῆς Βλαχίας μὲ ἔξοδα ἐνὸς θεοῦ του ἐγκατεστημένου ἐκεῖ, γνῶριζε τὰ γερμανικὰ καὶ τὰ λατινικὰ καὶ ἦταν προετοιμασμένος γιὰ πανεπιστημιακὲς σπουδές. Πῶς βρέθηκε στὴν Βλαχία, ἴσως στὴν Τρανσυλβανία, ὁ Θεολογίδης, ἀποτελεῖ ἕνα πρόβλημα, τοῦ ὁποῖου ἡ λύση εἶναι εὐκόλη νὰ βρεθῆ, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας ὅτι στὴν Αὐστρία, Οὐγγαρία, Βλαχία καὶ Μολδαβία ἀποδημοῦσαν πολλοὶ Ἕλληνες, ἰδίως τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς τούρκοκρατίας¹. Πιθανὸν ὁ Ἀστέριος νὰ εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ ἕνα ἀπόδημο Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος τὸν ἄφησε ὄρφανὸ σὲ μικρὴ ἡλικία καὶ τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν μόρφωσή του τὴν ἀνέλαβε ἕνας θεῖος του. Ὁ Thiersch ἀναφέρει ὅτι ἡ μόρφωσή του ἦταν σπάνια γιὰ Ἕλληνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Διάφορες ἀτυχίες ὅμως εἶχαν ἀναγκάσει τὸν νεαρὸ Θεολογίδη νὰ ἐλθῆ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ καταταγῆ ὡς ἀπλὸς στρατιώτης στὰ τακτικὰ στρατεύματα τοῦ Κυβερνήτη, ὅπου ἤλπιζε νὰ σταδιοδρομήσῃ². Πραγματικά, τὰ τακτικὰ στρατεύματα ἦταν ἕνα καταφύγιο γιὰ τοὺς νέους τῶν ὑποδούλων ἀκόμη ἐλληνικῶν χωρῶν, οἱ ὁποῖοι φλέγονταν ἀπὸ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμὸ νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους στὴν πατρίδα τους: «Οὗτοι», γράφει ὁ ἱστορικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ (1821-1833) Χρῆστος Βυζάντιος, «κατήγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν κατεστραμμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπαρχιῶν καὶ

τιο τοῦ 1832, κυρίως σχετικὰ μὲ τὴν εἴσοδο τῶν Ρουμελιωτῶν στὴν Πελοπόννησο βλ. Thiersch, ἔ.α., 1, τ. σ. 327-356.

1. Apostolos Vassilopoulos, *History of Macedonia 1354-1833*, Thessaloniki 1973, σ. 379-425.

2. Friedrich Thiersch, *Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L.G. von Pückler Muskau* (In der literarisch-artistischen Anstalt), München 1846, σ. 135.

πολεων Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν παρ' αὐταῖς νήσων καὶ λοιπῶν μερῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ νέων καλῶς ἀνατετραμμένων καὶ τινων εὐπαιδευτῶν, ἐχόντων καθαρὸν αἶσθημα πατριωτισμοῦ. Οὗτοι ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα, μὴ ἔχοντες δὲ ἐνταῦθα οὔτε οἰκείου οὔτε γνηρίμου, εὐρον καταφύγιον ἐντιμον εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα· ἐνῶ ὁ Στερεολλαδίτης καὶ ὁ Πελοποννήσιος εἶχον τὸν καπετάνιον τοῦ χωρίου τῶν καὶ ὑπ' αὐτὸν ὑπηρετοῦν, ὁσάκις ἦτον ἀνάγκη, ἄλλως ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἐστίαν τῶν»¹.

Μετὰ τὴν διάλυση τῶν τακτικῶν στρατευμάτων ὁ Θεολογίδης ἔτρεφε μιὰ κρυφὴ ἐλπίδα: νὰ κερδίσει τὴν εὐνοια τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἀθανασίου, ἐνὸς πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἐπίτιμου πρόξενου τῆς Σουηδίας², ὥστε ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὶς δαπάνες τῶν σπουδῶν του στὸ Μόναχο. Ἀξιόλογη ἦταν ἡ συνεισφορά τοῦ Ἰ. Ἀναστασίου στὰ χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας εἶχε στείλει μεγάλες ποσότητες χρημάτων ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους συμπατριῶτες του. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐξαγόρασε γύρω στὸς 1.000 αἰχμαλώτους, ἀνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ τοὺς ἔστειλε στὶς πατρίδες τους³.

Ὅλες οἱ προσπάθειες τοῦ Μακεδόνα νέου νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἀναστασίου εἶχαν ἀποβῆ ὡς τότε μάταιες. Ἡ μόνη λύση ἦταν νὰ παρουσιαστῇ ὁ ἴδιος στὸν θεῖο του καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ τὴν βοήθειά του. Δὲν διέθετε ὁμως τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα γιὰ ἓνα τόσο μακρινὸ ταξίδι. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Thiersch, ὁ νέος αὐτὸς ἐπιθυμοῦσε νὰ ξαναρχίσῃ τὶς σπουδές του στὸ Μόναχο, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐργαστῇ κατόπιν ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα καὶ ἔτσι νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του⁴.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Thiersch ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ τὸ Μόναχο, στὶς ἀρχές Αὐγούστου (v. ἡ.), ἡ ψυχικὴ κατάσταση τοῦ Θεολογίδη ἄρχισε

1. Χρίστου Βυζαντίου, Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων, ὠνσυμμετέσχεν ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1833, Ἀθήναι 1901, σ. 52.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, Erster Teil, Unter Aegypten. Vom Verfasser der Briefe eines Verstorbenen, Stuttgart 1844, σ. 116, ὅπου: «Es gibt indessen neben den vielen Abenteuern doch auch sehr solid etablierte Familien hier, von denen manche wahre Palläste bewohnen, und dem entsprechend leben. Zu diesen gehört vor allen der Schwedische Generalkonsul, Chevalier Anastasi, dessen Einrichtung und Lebensweise in allen Welttheilen für reich und geschmackvoll gelten würde».

3. Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1839, τ. 2, σ. 542, ὅπου καὶ τὰ ἐξῆς: «Πολὺ δὲ μᾶλλον εἶναι ἀξιέπαινον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, αἶσθημα σπανιώτατον, καθότι δὲν ἐπεθύμησε ποτὲ οὔτε νὰ γίνῃ κοινοποιήσις τῶν τοιούτων θεαρέστων αὐτοῦ πράξεων, φυλάττων τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν «μὴ ἐπιγνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου».

4. Thiersch, Apologie eines Philhellenen, σ. 136.

νά χειροτερεύη. Ένωθε έγκαταλελειμμένος και δυστυχισμένος. Καθώς περνούσαν οί ημέρες, έμαθε ότι ένα άγγλικό καράβι έφευγε την έπομένη νύχτα για την Μάλτα. Έκει είχε κάποιο συγγενή, τόν οποίο ήλπιζε νά συναντήσει, ώστε νά βοηθηθί οικονομικά για νά συνεχίση τó ταξίδι του ως την Άλεξάνδρεια. Πραγματικά γνωρίζουμε ότι στην Μάλτα ήταν έγκατεστημένοι όρισμένοι Θεσσαλονικείς, ανάμεσα τούς όποιους και ó γνωστός έπειτα μεγάλος ευεργέτης Ίωάννης Ν. Παπάφης¹. Και αυτόν φαίνεται ότι έπεδίωκε νά συναντήσει ó Θεολογίδης, γιατί ήταν άνεπιός του, όπως μās τó δηλώνει ó Τρύφων Ευαγγελίδης αναφερόμενος στην Σχολή Μελίτης: «...Έν αυτή κατά τά έτη 1822-1823 ίδρύθη μικρά σχολή, έν ή έσπούδασαν... και ó άνεπιός του ευεργέτου του Γένους Ί. Παπάφη, Άστέριος Θεολογίδης (1827-1830)»². Σ' ένα άλλο páλι σημείο αναφέρει: «...τῆ 27 Μαρτίου (1830) ó άνεπιός του Ί. Παπάφη, του ευεργέτου Θεσσαλονίκης, σπουδάσας έν Μάλτα ζητεί νά εισέλθη εις τó Κεντρικόν σχολεΐον Αϊγίνης ίνα σπουδάση. Ούτος όνομάζετο Άστέριος Θεολογίδης, ού ό θεΐος έδωκε 4.000 δίστηλα εις την Τράπεζαν Χρηματιστικήν (31 Μαρτίου 1830)...»³. Μολαταυτα στην μελέτη τῆς Έλένης Κούκκου, «Ό Καποδίστριας και ή Παιδεία (1827-1832), Β' Τά Έκπαιδευτικά Ίδρύματα τῆς Αϊγίνης» δέν αναφέρεται πουθενά τó όνομα του Θεολογίδη⁴. Έπομένως από τις παραπάνω πληροφορίες βγαίνει τó συμπέρασμα ότι ó Θεολογίδης μετά την παραμονή του στην Βλαχία κατέβηκε στην Μάλτα, έφοίτησε στο εκεί Έλληνικό σχολείο μεταξύ 1827-1830 και κατοπιν θέλησε νά συνεχίση τις σπουδές του στο Κεντρικό Σχολείο τῆς Αϊγίνας, αλλά ίσως άλλοι λόγοι, άγνωστοι σε μās, τόν παρακίνησαν νά καταταχθί στα τακτικά στρατεύματα, όπου ήθελε νά σταδιοδρομήση. Η άνώμαλη όμως πολιτική κατάσταση, που δημιουργείται κατά τά δύο τελευταία χρόνια τῆς διακυβερνήσεως του Καποδίστρια και τέλος ή δολοφονία του έριξαν την Έλλάδα στο χάος και ουσιαστικά διέλυσαν τά τακτικά στρατεύματα. Άπογοητευμένος τότε ó Μακεδόνας νέος σκέφθηκε νά συνεχίση τις σπουδές του με την βοήθεια των δύο πλουσίων θείων του, του Ίωάννη Παπάφη τῆς Μάλτας και του Ίωάν. Άναστασίου τῆς Άλεξάνδρειας.

Η επικείμενη λοιπόν αναχώρηση του άγγλικού πλοΐου για την Μάλτα

1. Για την έπικοινωνία τῆς Θεσσαλονίκης με την Μάλτα βλ. Άποστολου Ε. Βακαλοπούλου, Ίστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 541-542. Πρβλ. Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, Ίωάννης Νικολάου Παπάφης (1792-1886), ό Θεσσαλονικεύς και ό «Μελιτεύς», «Μακεδονική Ζωή», τεύχος 25, Ίούνιος 1968, σ. 10-15.

2. Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας (Έλληνικά Σχολεία από τῆς Άλώσεως μέχρι Καποδίστριας), Άθήναι 1936, τ. 2, σ. 12.

3. Έ.ά., τ. 2, σ. 524-525.

4. Έλένης Ε. Κούκκου, Ό Καποδίστριας και ή Παιδεία (1827-1832) Β' Τά Έκπαιδευτικά Ίδρύματα τῆς Αϊγίνης, Άθήναι 1972, σ. 120-156.

ήταν γι' αὐτὸν μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία, ἀλλὰ ὁ νέος δὲν εἶχε χρήματα. Ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τὸν ἄγγλο πλοίαρχο καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὴν περίπτωσή του. Ἡ συνάντησή του ὁμως μὲ τὸν κυβερνήτη τοῦ σκάφους δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα. Σύμφωνα μὲ ὅσα διηγήθηκε ἔπειτα στὸν Thiersch, ὁ Ἀστέριος παρακάλεσε, ἰκέτευσε, ἐξόρκισε τὸν ἄγγλο, ἀλλὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ κάμῃ τὴν ἐπίμονη ἄρνησή του. Ἔτσι κατέφυγε σὲ μιὰ πράξη ἀπελπισίας: νὰ γίνῃ λαθρεπιβάτης. Πράγματι τὸ ἴδιο βράδυ μὲ μιὰ βάρκα ἀνέβηκε στὸ ἀγγλικὸ σκάφος καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ διάφορα μηχανήματα καὶ караβόπανα. Ὄταν τὴν ἐπομένη τὸ πρωὶ τὸ σκάφος ξεκίνησε, ὁ καπετάνιος δὲν ἄργησε νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ. Στὶς δύσκολες ἐκεῖνες στιγμὲς ὁ Θεολογίδης ἔπεισε τὸν ἄγγλο ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ γυρίσῃ πίσω καὶ προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρά νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Ναύπλιο. Μπροστὰ στὴν συγκινητικὴ ἐπιμονή του, ὁ κυβερνήτης ὑποχώρησε καὶ θαύμασε τὸ θάρρος του. Ὄταν ἔφθασαν στὴν Μάλτα, συνάντησε τὸν συγγενὴ του, δηλαδή τὸν Παπάφι, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε χρήματα, καὶ ἔτσι πῆρε τὸ πλοῖο γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συναντήσῃ τὸν Ἀναστασίου, ὅπως καὶ ἔγινε. Ὁ θεῖος του, συγκινημένος ἀπὸ τὸ θάρρος, τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἀνεπιτοῦ του γιὰ μάθηση, ἀνέλαβε τὴν οἰκονομικὴ κάλυψη τῶν σπουδῶν του¹.

Ἔτσι τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1832 ὁ Ἀστέριος Θεολογίδης παρουσιάστηκε στὸν Thiersch στὸ Μόναχο καὶ τοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του. Ἐδειχνε λίγο ἀνήσυχος καὶ εἶχε τὸ συναίσθημα ἐνὸς ἀνθρώπου, ποῦ εἶχε σωθῆ στὴν ἀκτὴ ὕστερ' ἀπὸ μιὰ θύελλα καὶ ἓνα ναυάγιο, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος ἀμφέβαλλε ἀκόμη ὡς πρὸς τὴν διάσωσή του. Μετὰ τὴν πρώτη ἐκείνη συνάντησιν ἔβλεπε τακτικὰ ὁ Thiersch τὸν Θεολογίδην ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες του, ποῦ σπούδαζαν στὸ Μόναχο², ἢ στὴν στρατιωτικὴ σχολή³, ἢ στὸ παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο τοῦ Δημητρίου Παρρησιᾶδου⁴. Μολαταῦτα διέκρινε συχνὰ κάποια ἀνησυχία καὶ κάποιο φόβο στὸ πρόσωπό του, φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῶν προηγουμένων στερήσεων τῆς ζωῆς του. Κάποια μέρα ὁ Thiersch ἔμαθε ἀπὸ συμφοιτητὲς

1. Thiersch, Apologie eines Philhellenen, σ. 136-138.

2. Γιὰ τοὺς Ἕλληνας φοιτητὲς τοῦ Μονάχου βλ. Emanuel Turczynski München und Südosteuropa, Sonderdruck aus Wirtschaft und Gesellschaft Südosteuropas Gedenkschrift für Wilhelm Gülich, München 1961, σ. 337, 345-351.

3. Βλ. σχετικὰ Turczynski, ἑ.ἀ., σ. 340-345.

4. ἑ.ἀ., σ. 338. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Μονάχου καθὼς καὶ γιὰ τὸν Δημήτριο Παρρησιᾶδην βλ. τὴν μελέτη τοῦ Emanuel Turczynski, Die deutsch-griechischen Kulturbeziehungen bis zur Berufung König Ottos, München 1959, σ. 245-274. Ὁ Δημήτριος Παρρησιᾶδης ἀναφέρεται ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀναπληρωματικῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου (βλ. Σπ. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, «Παρνασσός», Ἐπετηρὶς, τ. 7 (1903), σ. 99. Πρβλ. Μεθοδίου Φούγτα, Αἱ ἐν Γερμανίᾳ Ἑλληνικαὶ Ὀρθόδοξοι Κοινότητες, Ἀλεξάνδρεια 1955, σ. 27).

του Θεολογίδη ότι είχε προσβληθῆ ἀπὸ κάποια ψυχικὴ ἀσθένεια ἐξ αἰτίας τῆς σκληρῆς συμπεριφορᾶς καὶ μιᾶς ἄστοχης ἐνέργειας ἐνὸς συγγενοῦς του: ὁ Ἄναστασιὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ διακόψῃ νὰ τοῦ στέλνῃ χρήματα γιὰ τὶς σπουδῆς του. Ὅπως ὁμολογοῦσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄστέριος στὸν Thiersch, ἡ πράξη αὐτῆ τοῦ πλουσίου ἐμπόρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἦταν ἀποτέλεσμα «συκοφαντιῶν φθονερῶν ἀνθρώπων», πιθανὸν συμπατριωτῶν του, οἱ ὁποῖοι τὸν εἶχαν κατηγορήσει στὸν θεῖο του ὅτι ξόδευε τὰ χρήματά του σὲ ἀπερίσκεπτες καὶ ἐπιπόλαιες πράξεις¹.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ συγκλόνισε κυριολεκτικὰ τὸν νεαρὸ σπουδαστῆ. Ὁ Thiersch προσπάθησε νὰ τοῦ συμπαρασταθῆ καὶ ἔστειλε γράμμα πρὸς τὸν Ἄναστασιὸς, στὸ ὁποῖο περιέγραφε τὴν ἀγωνία τοῦ νέου καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ τὴν σιγουριά γιὰ τὶς σπουδῆς καὶ γιὰ τὸ μέλλον του². Ξεχωριστὰ γράμματα ἔστειλαν ἐπίσης οἱ φίλοι συμπατριῶτες τοῦ Θεολογίδη καὶ ὁ Ἑλληνας ἀρχιμανδρίτης³. Οἱ ἐπιστολές αὐτές εἶχαν σκοπὸ νὰ πείσουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἄναστασιὸς ἦταν ἄστοχη καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε ν' ἀνακαλέσῃ γρήγορα τὴν ἀπόφασή του.

Ὁ Θεολογίδης στὴν ἀρχὴ φαινόταν δυστυχισμένος καὶ βρῆκε κάποια ἀνακούφιση στὴν σπουδὴ τῆς μουσικῆς: ἐπιδόθηκε στὸ βιολί καὶ ἡ ἀπόδοσή του ἦταν θαυμάσια, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Γερμανὸς καθηγητής. Προτιμοῦσε ὅμως νὰ παίξῃ κομμάτια μελαγχολικὰ ἐμπρὸς στοὺς Ἑλληνες συμφοιτητές του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀκούγαν μὲ εὐχαρίστηση. Ἡ ψυχολογικὴ του ὅμως κατάσταση χειροτέρευε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ τελικὰ τὸν ἔφερε στὰ πρόθυρα τῆς παραφροσύνης⁴. Εὐτυχῶς ὅμως γι' αὐτόν, τοῦ συμπαραστάθηκαν, μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ Thiersch, ἡ βασίλισσα Καρολίνα τῆς Βαυαρίας, καθὼς καὶ ἡ εὐγενικὴ σύζυγος τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος τὸν θεράπευσε. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τοῦ ἔδωσαν τὰ ἀπαραίτητα χρήματα καὶ τὸν βοήθησαν νὰ ἐπιστρέψῃ ὑγιῆς στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἠλπιζε νὰ βρῆ ἐργασία ὡς καθηγητῆς σ' ἓνα ἀπὸ τὰ νεοϊδρυμένα ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ὁ Thiersch δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισε στὴν Ἑλλάδα ὁ Θεολογίδης καὶ

1. Thiersch, Apologie, σ. 139-141. Σχετικὰ ὁ ἴδιος ὁ Pückler Muskau ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Theologides ist der Sohn einer Nichte des Chevalier Anastasi, der früher die Kosten seiner Erziehung bestritt, aber durch einige leichtsinnige Streiche und eine tolle Geldverschwendung seines Schützlings in München so entrüstet ward, dass er ihm endlich eine Protektion gänzlich entzog (Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117).

2. Thiersch, Apologie, σ. 142-143.

3. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀρχιμανδρίτη Καλλίνικο Καμπάνη ἀπὸ τὴν Ἄνδρο, ὁ ὁποῖος ἔφθασε στὸ Μόναχο στὶς 15 Ἰανουαρίου 1834 καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ὡς τὸ 1846 ὅποτε τὸν διαδέχθηκε ὁ Κοσμάς Ἀλεξίου ἢ Παπαλέξης: (Σπ. Παπαγεωργίου, Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία σ. 95-103).

4. Thiersch, ἔ.ἀ., σ. 145-146.

τοὺς λόγους, ποὺ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ πάλι τὴν πατρίδα τοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Γερμανία, ὡς γραμματέας τοῦ πρίγκιπα Hermann L. G. von Pückler Muskau, ὁ ὁποῖος τελικὰ τὸν συμφιλίωσε μὲ τὸν θεῖο τοῦ ἔμπορο Ἀναστασίου¹.

Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Pückler Muskau γράφει στὸ βιβλίο του «Der Vorläufer» —τὸ κομμάτι αὐτὸ τὸ παραθέτει καὶ ὁ Thiersch—ὅτι τὸν Θεολογίδη τὸν γνώρισε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν προσέλαβε ὡς γραμματέα, ὄχι γιατί εἶχε τὴν ἀνάγκη του, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν βρῆκε σὲ ἀπελπιστικὴ κατάσταση καὶ τὸν συμπόνεσε.

Κατὰ τὴν συνάντησή τους στὴν Ἀθήνα, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Pückler Muskau, ὁ Θεολογίδης τοῦ εἶπε, ὅτι ὁ Thiersch τὸν συμβούλεψε νὰ ξοδεύῃ ὅσα χρήματα ἤθελε, ἐφ' ὅσον τὸν κάλυπτε οἰκονομικὰ ὁ θεῖος του. Ἐμμεσα δηλαδὴ ὁ Θεολογίδης ἀναγνώριζε ὅτι ξόδευε χρήματα πολλά, ἀλλὰ τὴν εὐθὺνη γι' αὐτὲς τὶς σπατάλες τὴν ἔριχνε στὸν Thiersch. Ἐχουν ὅμως τὰ πράγματα ἔτσι ἢ ὁ Thiersch τοῦ μίλησε ἴσως κάποτε ἀστειευόμενος καὶ ὁ Θεολογίδης βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ πιαστῇ ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ κατηγορήσῃ τὸν Γερμανὸ καθηγητῆ; Ὁ Pückler Muskau μάλιστα γράφει, ὅτι εἶχε λόγους νὰ πιστεύῃ στὴν δήλωση τοῦ Θεολογίδη, γιατί ὁ Thiersch εἶχε στείλει ἓνα παράξενο γράμμα πρὸς τὸν ἔμπορο Ἀναστασίου, στὸ ὁποῖο τοῦ ἐξηγοῦσε τὶς ἀπερίσκεπτες καὶ ἐπιπόλαιες πράξεις τοῦ νεαροῦ φοιτητῆ καὶ ζητοῦσε νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀνεπιό του καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὶς σπουδὲς ὡς τὸ τέλος². Συνεχίζοντας ὁ Pückler Muskau γράφει ὅτι ὁ Θεολογίδης ἀκολούθησε τελικὰ τὸ ἔμπορικὸ στάδιο μὲ τὴν βοήθεια τοῦ θεῖου του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔθεσε στὴν διάθεσή του ἓνα σημαντικὸ κεφάλαιο³.

Αὐτὰ εἶναι ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν πολυτάραχη ζωὴ τοῦ νέου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Μακεδονία. Μένει λοιπὸν ὡς πρόβλημα νὰ πληροφορηθοῦμε ἀπὸ ἄλλες πηγές, ἂν ὑπάρχουν, ποιά ἦταν ἡ κατοπινὴ δράση του καὶ τί ἀπέγινε.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἐ.ά., σ. 146-147.

2. Pückler-Muskau, Aus Mehemed Ali's Reich, σ. 117-118.

3. I. Thiersch, Apologie, σ. 130-131, Pückler-Muskau, Aus Mehmet Ali's Reich, σ. 118-119.

RESUMÉ

Constantinos A. P. Vacalopoulos, Les aventures d'un émigré de la Macédoine après la révolution Greque (1821-1829).

Durant des recherches faites à la Bibliothèque de l'Université de Thessalonique, l'auteur a eu la chance de trouver une brochure écrite par Friedrich Thiersch, avec le titre «Apologie eines Philhellenen wider den Fürsten Hermann L. G. von Pückler Muskau», publiée en 1846 à Munich. Dans cette brochure Friedrich Thiersch, professeur de la littérature Greque ancienne à l'Université de Munich, essaye de remanier les accusations du prince Pückler Muskau au sujet de son attitude pendant son séjour en Grèce, surtout durant la période de de l'Anarchie (1831-1833).

Pendant les derniers mois de son séjour à Nauplie (Mai-Août 1832), Thiersch rencontra un jeune Grec de la Macédoine avec le nom Asterios Théologides. Théologides avait fait des études en Vallachie avec le soutien économique de son oncle Anastasiou, un riche commerçant d'Alexandrie. Malgré son désir à continuer ses études, il était obligé, par diverses circonstances difficiles, à venir en Grèce et s'enrôler à l'armée régulière, formée par le Président Capodistrias. Après la dissolution du corps régulier, il visita Anastasiou en Alexandrie et obtint de lui l'aide financière pour la continuation de ses études à Munich. Là quelques étudiants Grecs ont accusé Théologides à son oncle de dépenser son argent pour son plaisir et ne pas avoir des buts sérieux. Ainsi Anastasiou décida de ne pas lui envoyer plus d'argent. Théologides devint triste et malheureux.

Après des longues aventures, il partit en Grèce, où il rencontra Pückler Muskau, qui l'a réconcilié avec son oncle d'Alexandrie. Anastasiou a mis à la disposition de Théologides un capital important pour suivre le métier du commerçant.